

Ivan Iliev, Martin Henzelmann

(Кърджали, Пловдивски университет „П. Хилендарски” – Филиал Кърджали; Дрезден, Технически университет, Институт по славистика)

Characteristic Lexical Features of the Dialect of the Village of Malomirovo, Elhovo Region

Abstract: This paper deals with some of the characteristic lexical features of the Bulgarian dialect of Malomirovo, near Elhovo (South-East Bulgaria). It is a mixed dialect which incorporates elements of at least three groups of Bulgarian dialects: the Moesian, the Balkan, and the Thracian dialects.

Keywords: Bulgarian language, Bulgarian dialects, Elhovo, Malomirovo.

Иван Г. Илиев, Мартин Хенцелман

(Кърджали, Пловдивски университет “П. Хилендарски” филиал Кърджали; Дрезден, Технически университет, Институт по славистика)

Лексикални особености на говора в село Маломирово, Елховско

1. ЗА СЕЛОТО И НЕГОВИЯ ГОВОР

Село *Маломирово (Хамбарлий)*, известно с *Хамбарлийския надпис* на хан Крум и с тракийското съкровище, намерено през 2005 г. на границата със село Златиница, е разположено югоизточно от град Елхово, Ямболска област. Има около 400 жители, половината от тях преселници цигани¹. В говорно отношение селото се намира в така наречения *загорски клин*. Неговият говор е смесица от мизийско-балкански и тракийски диалекти. Основните му фонетични, морфологични и синтактични особености са разгледани от Илиев и Хенцелман.² Околните села: Добрич, Златиница, Славейково, Чернозем и Раздел не са изследвани по програмата за съставяне на БДА, с изключение на последното. За останалите говори от този край на България липсват цялостни изследвания. Може все пак да се отбележи изследването на Кочев³ върху фонологията на говора в Стралджа, на Павлова и Китанова⁴ за делението на *о*-говорите в загорския клин, както и за говорите в Тополовградско от Китанова.⁵ Наскоро излязоха и проучвания върху топонимията на Елховско и Ямболско.⁶

2. ЛЕКСИКАТА НА ГОВОРА

¹ (Павлов 2010: 22)

² (Илиев 2015)

³ (Кочев 1975)

⁴ (Павлова 1988)

⁵ (Китанова 2002)

⁶ (Мишева 2013; Петрова 2013).

В лексикално отношение говорът на Маломирово е много интересен. Както при другите видове особености, и при лексикалните част от спецификите се дължи на тракийския субстрат, друга – на мизийско-балканския суперстрат, който може би включва и еркечки елементи. Твърде често една дума се е наложила в говора, понеже се среща едновременно в повече от една от образувалите го съставки. По-долу ще бъдат изброени повече или по-малко характерни за говора думи.

А. БЪЛГАРСКА ЛЕКСИКА

Една от специфичните маломировски думи е *бoй̀д̀ни́ца* 'момиче, което танцува на Лазаровден и води хорото' – думата идва от името на Боян, син на цар Симеон Велики – среща се и в и мизийските говори, в еркечкия (танцът *бу̀енец* е отглас от шаманските ритуали на Аспаруховите българи).⁷ Други думи: *ба̀бичка*, *д'а̀дичку* 'овални колбаси' – и в Миз; *б̀й̀ваме* 'добре сме'; *ни б̀й̀вам/б̀й̀ям* 'не съм добре'; *да са бл̀ска* 'да се убива от работа' – и в Миз ('старая се'), Копр; *бл̀ску̀тийа* 'тежък труд' – има я и в Ерк, Миз; *м̀н̀й̀нка*, *м̀н̀й̀нка*, *м̀н̀й̀нки*; *пашм̀ол* 'охлюв'; *к̀д̀цкар* 'женкар'; *бу̀тї̀лка* 'уред за отделяне на маслото'; *оча̀лки* 'очила'; *мѐко* и *к̀тм̀а* 'палачинка'; *пє̀р̀а* и *пє̀рки* 'листа на млад лук' – използва се и в Миз; *ца̀р* 'водачът на кукерите' – при мизийците с тази дума се нарича водачът на коледарите; *нак̀в̀а̀с'а са* 'намокря се' – и в Миз; *по̀пр̀ежа* 'псува' – и в Миз; *дъ го с̀д̀ди* 'да го командва'; *жа ва надм̀о̀шни* 'ще стане посилен от вас'; *исп̀л̀них сь* 'дотегна ми'; *пупр̀елки* 'седянка на закрито, на която се преда' – общорупска дума; *о̀гин дъ стьк̀м̀им* 'да запалим огън' *бу̀л'а* 'жена на по-голям брат или братовчед' – също в Миз, Тр); *бу̀лка* 'снаха'; *губ̀б сь* 'лигавя се'; *о̀ма̀лен* 'досаден' – и в Тр; *нату̀рї̀и* 'багажи'; *б'а̀лка* 'забрадка'; *да са й̀ма с нє̀гу* 'да се показва и хвали (с гердан)'; *трї̀й̀ница* 'вид тестено ядене' – също и в Миз, Копр; *ср'а̀ш̀тами сь сьс кук̀д̀шкь* 'гощаваме се семейно с кокошка'; *богус̀ла̀фка* (на други места се нарича още *благос̀ло̀фка*) 'коледно обредно пожелание, сродно на заклинателните магии'⁸ – в Маломирово завършва с *ам̀йн*'; *пр̀отка* 'дворна врата' – и в Миз, Ерк; (той) *жур̀ми* 'подклажда, поддържа печка'; *ику̀г̀ла̀в* 'проклет', 'безръзсъден' – има я и в Миз, Сл; *о̀гина к̀ш̀ита* 'помещение с огнище или странична пристройка' – в значение на 'помещение с огнище', като в някои родопски и мизийски говори, е типична за Ямболско;⁹ *стр'а̀пам сь* 'спявам се'; *ч̀д̀перек* 'мярка за дължина, равна на разстоянието между върховете на палеца и показалеца' – вероятно думата е донесена от копривщенските терзии, защото се използва и в Копривщица;¹⁰ *ш̀тї̀чи/ф̀тї̀чи* 'птичка', 'врабче'; *ниш̀тивї̀чка* 'лястовица'; *гу̀ид̀арка* 'вид дребна рубя'; *драгї̀нко* 'по-малък брат на съпруг или братовчед' – и в Миз; *ка̀лї̀на* 'зълва' – и в Миз, Ерк; *зб̀ор* 'селски празник' – и в Миз, Ерк; *да та ба̀цна* 'да те целуна (към дете)' – и в Тр, Стр; *сь дї̀гнал* 'преместил се от едно селище в друго'; *з̀аси́ф* 'сватбена питка'; *п̀д̀възм̀ожни о̀ръ* 'по-богати хора' – думата се използва в Руп; *да ку̀сам*, 'да опитам от ядене'; *с̀ш̀ити б̀рат* 'роден брат' – като в Миз; *пуф̀турї̀и* 'деца от различни родители или самите родители с втори брак'; *да н сь проси́чеш* 'да не се порежеш'; *зми́й̀урки пї̀с̀ънї̀чки* 'шарени змиорки'; *сми б̀ра̀ли рї̀би/пашм̀о̀ли* 'събирали сме риба/охлюви'; *сиц̀у̀к над̀у̀вайми* 'пълнехме суджук'; *свї̀дї̀и ми сь* 'жал ми е за теб'; *с(в)ир̀ч̀о̀фка* 'вид бъзов храст'; *жь изд̀ъ̀нг̀ла̀чи* 'ще надхитри'; *гьзлї́ч* 'гърбом'; *шї̀унки* 'клетки', 'шумки'; *чє̀рен боп* 'бакла' – също като в Ерк; *тр̀ътї̀ да б'а̀га* 'хукна да бяга' – среща се в Миз; *да зь̀пр̀е* 'да затворя животно' – и в Тр, Ерк; *чур'а̀сло* 'чукало за чукане на пипер в ч̀утурата' – и в Ерк, същата дума в Маломирово се използва и за 'предплужник';

⁷ (Добрев 2007: 118-120)

⁸ (Арnaudов 1913: 138)

⁹ (Младенов 1974: 405; Витанова 2012: 75)

¹⁰ (Керемедчиева 2007: 113)

снагà 'тяло' – и в Миз; *жёлка* 'костенурка'; *клòчка* 'квачка' – и в Миз; *гльм* 'прост', *нужник* 'клозет'; *скрип'а* 'стоножка'; *да обйда нивата* 'да обходя нивата' – и в Тр; *ни рачи* 'не пожела'. Мизийска дума е и използваната в Маломирово *разбòй* 'стан'. Името на топлия и силен южен вятър в селото е *Б'алчо* или *Б'алийò в'атър* – среща се в Тр, Ерк. Несъмнено това название е свързано с отъждествяването на земните посоки с цветовете, което съществува още от древността.¹¹ Следващите няколко думи от маломировския говор се срещат и в Копр, и в други говори: *бòска* 'гръд на жена или животно'; *варда* 'пазя'; *бунèла* 'вилаца' – но в говора на Маломирово по-често се употребява *набòтка*. Копривщенски, и не само, съответствия имат и следващите маломировски думи: *цумèрки* 'пръжки от сланина', *трòнна* 'бременна', *чèкна са* 'кълча се', 'глезя се'. Съответствия пък в Ерк освен посочените дотук имат още редица лексеми: *вайишки* 'проклет', *врòтòглаф*, *гуйки* 'сарми', *слèнцето зас'ада* 'залязва', *кòпан* 'част от месо на птица', *лапат* 'полско растение от рода на киселеца', *мижа* 'държа си очите притворени', *нòйца* 'ножица', *тòргам* 'слагам', *ч'èпкам* 'разнищвам вълна', *чèрга* 'груба домашно тъкана материя за постелка или завивка', *глис* 'земен червей' – в Маломирово думата *чèрьф* се използва за червей в плод или месо.

Б. ЛЕКСИКА ОТ ТУРСКИ ПРОИЗХОД ИЛИ ПРОНИКНАЛА ЧРЕЗ ТУРСКИ

В маломировския говор се срещат доста заемки от турски, макар и не толкова, колкото в рупските говори. Ето някои от тях: *кавармà* 'специален уред за жътва с гладък нож'; *арòш* 'теглич на волска кола'; *бондрòк* 'приспособление за впрягане на волове' – и в Миз; *палдòм* 'дебел кожен ремък за впрягане на коне'; *сакàр* 'бивол с бяла козина на челото'; *карамàн* 'напълно черен бивол'; *пèнциури* 'очила'; *паимàги* 'обувки'; *чалгèн* 'мана по житните растения'; *търпàн* 'инструмент за сечене на тръни'; *бил'òк* 'стадо овце'; *идин бил'òк нòрòт* 'много народ'; *имйиш* 'плодове'; *т'урлийа* 'вид' – и в Миз; *чийр* 'ливада'; *кòрчийкò* 'работничка на полето'; *коца нив'а* 'много ниви', 'големи ниви' – и в Ерк, Копр; *асъл колидàр/бàш колидàр* 'главен коледар', използват се наред със *станèник*; *шарлàn* 'олио' – и в Копр; *шò стàни билни* 'ще стане ясно'; *чанà* 'мотика'; *мисирка* 'пуйка'; *гизлимй* 'вид баница от точени кори със сирене' – и в Миз; *марамà* 'дебела жетварска забрадка' – и в Руп; *сòкò* 'много здраво' – и в Ерк; *трòхòнà* 'вид тестено ястие' – разпространена в Руп, Ерк, Миз; *кирпидèн* 'клещи за челно рязане'; *сундурмà* 'помещение с огнище или странична пристройка'; *казалца* 'пшеница'; *каплаца* 'лимец', 'зимница'; *бурчàк* 'бобово растение от рода на фия' – и в Миз; *кишкйл* 'канче' – и в Ерк; *агòл* 'кошара за овце' – и в Тр, Миз; *òрòк* 'троскут'; *дараца̀н* 'кошрява'; *кундòури* 'вид обувки' (думата вероятно е заета чрез турски, макар че има гръцки произход); *бабалòк* 'шафер'; *йòлмà* 'надолнище' – и в Тр; *чалòм* 'начин'; *алис-(алис)* 'всъщност', 'тоест'; *да танадйсьм* 'да разбере'; *бозалòк* 'тревясало място'; *ямàл/ямàло* 'маскараден празничен обичай'; *бйèшка/бèшка* 'топченце за игра'; *бйèшки/бèшки* 'игра с (пет) топченца'; *тòсмà* 'колан' – среща се и в балканско-мизийския говор на Задунаевка в Украйна и в Тр); *д'òс* 'навсякъде', 'равномерно'; *на бàшо* 'начело (на хорото)' – има го в Тр; *òлум* 'обръщение към дете' – и в Тр; *армòда* 'дребна круша'; *алай* 'вид риба, която идва от Бяло море по Тунджа до Поповската река да си хвърля хайвера'; *муштурàк* 'тоалетна' – втората дума се използва широко в Руп, Миз; *сòба* 'печка', 'стая за спане'; *сòра ф лòзету* 'ред в лозето'; *сыйвàn* 'закрита лятна тераса'; *лабòт* 'бой'; *уйдйсам ти* 'права, каквото ми кажеш'; *г'урл'òк* 'бурени'; *и'игèр* 'дроб'; *и'уна* 'устна'; *дирицè* 'състояние'; *калабалòк* 'навалица'; *кандйсам* 'омръзва ми' – в Маломирово се

¹¹ (Добрев 1985: 199-201)

използва и турският израз *къндъм* и *бактъм* със същото значение; *кълтърма* 'юзда'; *кир'еч* 'вар'; *дик'ан* 'магазин'; *ставам з'ан* 'похабявам се'; *кушум* 'дървен конски хамут'; *къшлă* 'кошара извън селото'; *майданос* 'магданоз' (през турски от гръцки произход); *масур* 'цев за намотаване на конец'; *чинѐ* 'челюст'; *самар* 'дървено седло'; *ч'увийа* 'желязна клечка', 'клин' – има я и в Тр; *шикѐр* 'захар'.

В. ЛЕКСИКА ОТ ГРЪЦКИ ПРОИЗХОД

Като цяло гръцките заемки в говора на Маломирово са по-малко от турските. Представени са от следните лексикални единици: *оти* 'защо(то)'; *съм гу спътънгаль* 'съм го затрупала някъде (и не мога да го намеря)'; *тоѐ съ придисачил нъ плитѐ* 'преметнал се върху плета' – от употребяваната в говора гръцка заемка *дисаги*; *уртувам* 'говоря'; (*прис*)*кунд'а съ* 'претъркувам се' – същото е в Миз, Ерк; *пирон* 'гвоздей'; *пѐтало* 'подкова'.

3. БЕЛЕЖКИ ПО АНТРОПОНИМИЯТА НА СЕЛОТО

Характерни местни имена са: *Митър*, *Минка*, *Танас*, *Г'орги*, *Гѐрги*, *Йѐрги*, *Йѐрчу*, *Йѐрцито*, *Личко* (умалително от Илия), *Ристо* (умалителни от Христо), *Павли*, *Цѐна*, *Цѐнко*, *Дѐйчо*. Името *Цѐна*, *Цѐнко*, което Илчев¹² извежда от Гена, Гено, явно е мизийско (среща се в Силистренско, Варненско, Сливенско, Ямболско, Чирпан) – в гребенския мизийски говор по първа палатализация има рефлекс *и* вместо *ж*: *сригѐ* 'стрига', *сригѐт* но: *срицѐш*, *срицѐ*, *срицѐм*, *срицѐти*.¹³ Въпросното име се споменава многократно и в други околни на Маломирово селища през 19 век – Дженко и Михо Дженов от Елхово, Атанас Дженоолу и Никола Дженов от Попово, родът Дженови от Мелница. Загинали елховци през войните в началото на 20 век пък са Дженко Върбанов, Дженко Караколев, *Поп-Дженковите* и в наши дни са един от елховските родове. Сред имената на убитите елховци през Освободителната война се среща и Митър – Митър Арнаудов, Митър Иванов, Георги Митрев. Някои от споменатите умалителни имена пък са характерни и за Копривщица – *Ристѐо*, *Личо*, *Михо* – от *Михаил*, *Мина*, *Минка*.¹⁴

Омъжените жени в Маломирово, както и в другите села в Ямболско (Славов 2012: 121), обикновено се наричат с името на съпруга си: *баа Гѐргийца*, *Ристуйца*. Това се среща и в други български краища. За различаване на двама души, които носят едно и също лично име, в Маломирово могат да се използват и различни умалителни имена – на Георги, примерно, може да се казва или *Йѐрцито*, или *Гѐнито*. В тракийските говори се среща турската по произход дума *кушкѐ* 'пъргав'.¹⁵ В Маломирово има родово име *Кушкѐев*. Други споменати дотук родови имена са *Маркофчийте*, *Мурданлийте*, *Дѐбри-Иванѐфчийте*, *Стѐйчоф-Г'орг'ѐви*, *Йѐзбашиите*, *Миралѐите*, *Минѐстерови*, *Минчов-Иванѐви*, *Малѐк-Кѐневи*, *Д'анко-Танѐсови*.

Много характерно за Маломирово и околните селища е поставянето на родовото и бащиното име пред личното при именуване. Така например, Павел Христов Павлов се изговаря като *Павлиф Ристуф Павли*, което обаче по принцип се съкращава до *Павли Ристуф Павли*. На тази особеност на именуването в Ямболско, без да се опитва да търси пораждащата причина, внимание е обръщал Славов.¹⁶ Това може да се види и в околните диалекти – в кариотските села е документирана *Згурѐва Рада Стоянова*;¹⁷ в

¹² (Илчев 1969: 165)

¹³ (Кочев 1969: 76)

¹⁴ (Керемичиева 2007: 131-132)

¹⁵ (Иванов 1994: 86)

¹⁶ (Славов 2012: 120)

¹⁷ (Попов 1938: 31)

Дедеагачко, където има *Къвържѣкуф Стуиан*,¹⁸ в капанския говор¹⁹ – *Йдишчоолу Йордан*, *Ръбъѣцува Пасъ*, както и *бабинътъ Стуйенинъ кѣшитъ*, *д'адувътъ Райкувъ пѣсин*; или дори в Западноропския говор в Чеч, където родовият прякор също се слага пред личното име: *Сучев Пламен*, *Дерев Мануш*.²⁰ В Маломирово и района обаче въпросният начин на именувание е извънредно разпространен: *Пани-Стуйанченийо Тодику*, *Кръстѣф Тодур*, *Кръстѣф Тодурца*. Изказаното твърдение се подкрепя и от данните на топонимията: *Владовдойчовиа кладенец* = 'кладенецът на Дойчо Владов', *Вълчи Маринов дол* = 'долът на Марин Вълчев', *Кръстѣф Янчовата нива* = 'нивата на Янчо Кръстев', *Маркомитровите къошетъ* = 'къошетата на Митър Марков'.²¹

Положението в околните села е същото: в Добрич, където има преселници от Маломирово, един от родовете е *Радев-Драгановият*. В Кирилово има род *Жельо-Митюите*, в Славейково – *Дойчогергов дол*, в Златиница – *Андонкълъвата рекичка*. В село Изгрев, което се намира в югозападна посока и също не е изследвано по програмата за БДА, има род *Димо-Колеви* и *Костодорова махала*. Не прави изключение и самият град Елхово с родовете *Вълбо-Колеви*, *Гecho-Вълеви*, с топонимите *Ганчо Йоргиевите нива* или *Вълбомихохристовата могила*.²² Явлението се наблюдава и по на север – в Ямболските села също има родове и топоними като *Баев-Руси-Тодоровите*, *Атанас-Иванята*, *Коста Петков Стоева чешма*, *Джеджев-Петрова нива*, *Енчо-Митрева могила*.²³ Корените на споменатия начин за именувание не са чужди като цяло на българската антропонимична система и вероятно тръгват от употреби като тези от Маломирово – *Бржілуто Коли* или *на Кръстѣф Йачу синъ му*. Но при всички положения въпросната употреба е катализирана от чуждозиково влияние. Докато на български може да се каже и *момчето на Стоян*, и *Стояновото момче*, на *Стоян момчето*, *Стояновият Иван*, в турски притежателят се слага винаги отпред: *Halimin şosıĝı* 'Халимовото момче', *Halimin Ahmedi* 'Халимовият Ахмед'. Едва ли е случайно, че именно при капанците, които се смятат за наследници на тюркоезичните Аспарухови българи,²⁴ показаният начин за изразяване на принадлежност при лични имена е толкова типичен²⁵ – нещо, което в Европа е много характерно за унгарски, а унгарците дълго време са съжителствали с тюркоезичните българи в териториите на север от Черно море. Както личи и от лексикалните съответствия, сред мизийските преселници в Маломирово вероятно е имало и капански елемент, а употребата на пославянчената тюркска притежателна конструкция се е катализирила вероятно и от контакта с каракачаните – техните непрекъснати каракачански миграции и зимувания в района също ще да са оказали влияние – известно е, че когато каракачаните назовават някого, първо казват прякора му (т. е. фамилията) и след това собственото име. Например, *Георги Грунов* се произнася *Грунас Георгос*.²⁶

4. ИЗВОДИ

Разгледаните лексикални особености на смесения маломировски говор са изключително интересни. Бъдеща задача е пълното описание на говора, както и

¹⁸ (ДДБЕ 2014: 3)

¹⁹ (Младенов 1985: 323; 329)

²⁰ (ВЪЛКОВ 2005: 72)

²¹ (Мишева 2013: 59)

²² (Мишева 2013: 28, 35, 39, 40-41, 46, 81).

²³ (Петрова 2013: 25, 34, 105).

²⁴ (Колев 1987: 63)

²⁵ (Младенов 1985: 323, 329)

²⁶ (Батаков 2004: 64)

сравняването му с тези на околните села: Добрич, Златиница, Славейково, Чернозем, Изгрев, за които няма информация, както и със слабо проучения говор на Раздел.

ИНФОРМАТОРИ

Георги Събев Илиев (роден 1942 г.), Джена Георгиева Панева (1935), Димка Ангелова Илиева (1951), Елена Илиева Стоянова (1945), Иван Събев Илиев (1947), Ивана Иванова Челебиева (1931), Илия Павлов Павлов (1952), Митра Илиева Павлова (1935), Павли Христов Павлов (1933), Петър Павлов Челебиев (1927), Рада Илиева Гаванозова (1931), Радка Събева Петева (1944), Христо Павлов Павлов (1959).

СЪКРАЩЕНИЯ

БДА – *Български диалектен атлас*
БЕР – *Български етимологичен речник*
ДДБЕ – *Диалектната делитба на българския език*
Ерк – еркечки говор
Копр – Копривщица
Миз – мизийски говори
ПСН – Сборник *По следите на насилието*
Руп – рупски говори
Сл – сливенски говор
СРБ – Сборник *Република България*
Стр – странджански говор
Тр – тракийски говори
ЮСБС – Юбилеен сборник *Българското село*

ЛИТЕРАТУРА

Ангелова 1931: *Ангелова, М.* Хърцоите в Разград и Разградско и техният говор – В: Известия на Семинара по славянска филология. 7, 136-179.
Арnaudов 1913: *Арnaudов, М.* Обичаи и песни от Източна Тракия – В: Списание на БАН, 6. Клон историко-филологичен и философско-обществен, 4, 101-140.
Батаков 2004: *Батаков, Г.* Деца на Сирако. Кратка история на каракачаните. Сливен. 2004. Обнова. ISBN: 954-9920-45-3.
Бернштейн 2000: *Бернштейн, С.* Группировка болгарских говоров Советского союза – В: *Бернштейн, С.* Из проблематики диалектологии и лингвогеографии. Москва. Индик. ISBN: 585-759-003-5, 53-76.
Бернштейн 1963: *Бернштейн, С., Е. Чешко.* Классификация юго-восточных говоров Болгарии – В: Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. XXII – 4, 289-299.
Бояджиев 1971: *Бояджиев, Т.* Речник на говора на с. Съчанли, Гюмюрджинско – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. 6. София, 5-135.
Бояджиев 1991: *Бояджиев, Т.* Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия. София. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”.

- БДА 1964: *Български диалектен атлас. I. Югоизточна България. Част първа. Карти; Част втора. Статии, коментари, показатели.* София. БАН.
- Витанова 2012: *Витанова, М.* Названия за жилища в българските диалекти – В: *Витанова, М.* Човек и свят. Лингвокултурологични проучвания. София. Булкорени. ISBN: 978-954-798-054-9.
- Вълков 2005: *Вълков, П.* Черти от антропонимията на няколко села в Чеч – В: Научни изследвания в чест на професор доктор Боян Байчев, 69-76. Велико Търново. Университетско издателство „Св. Св. Кирил и Методий“. ISBN: 954-524-485-2.
- Горов 1962: *Горов, Г.* Странджанският говор – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. 1. София, 13-164.
- Грозданова 1988: *Грозданова, Е.* Елхово и Елховския край през XV-XVIII век – В: Елхово. София, Издателство на Отечествения фронт, 40-76.
- Даскалова 1988: *Даскалова, Н.* Елхово и Елховския край през Възраждането – В: Елхово. София, Издателство на Отечествения фронт, 77-121.
- ДДБЕ 2014: Диалектната делитба на българския език – В: *Карта на диалектната делитба на българския език.* София. Проф. Марин Дринов.
- Добрев 1985: *Добрев, Ив.* Белодрешковци, Беля Русь, Бели и Черни Осъм – В: Годишник на СУ „Климент Охридски“. Факултет по Славянски филологии. 74, 199-201.
- Добрев 2007: *Добрев, Ив.* Прозрения в българската старина. Линц. SlaviaVerlag. ISBN: 3-902091-08-8.
- Иванов 1994: *Иванов, Й.* Българска диалектология. Пловдив. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. ISBN: 954-423-061-0.
- Илиев 2015: *Илиев, Ив., М. Хенцелман.* Особенности на говора в село Маломирово, Елховско. – В: Съвременните измерения на едно научно прозрение. Доклади от Международната конференция в чест на 150-тата годишнина от рождението на Ватрослав Облак (1864-1896), 88-108. София. Мултипринт. ISBN: 978-954-362-160-6.
- Илчев 1969: *Илчев, Ст.* Речник на личните и фамилните имена у българите. София. БАН.
- Иречек 1899: *Иречек, К.* Пътувания по България – В: Княжество България. II. София. Хр. Г. Данов.
- Керемидчиева 2007: *Керемидчиева, Сл.* Копривщица – история и език. София. Мултипринт. ISBN: 978-954-362-029-6.
- Керемидчиева 2012: *Керемидчиева, Сл., А. Кочева, Л. Василева и др.* Еркеч – паметта на езика. София. Мултипринт. ISBN: 978-954-362-097-5.
- Китанова 2002: *Китанова, М.* Говори (в Сакарско) – В: Сакар. Етнографско, фолклорно и езиково изследване. София. Проф. Марин Дринов, 460-475.
- Колев 1987: *Колев, Н.* Българска етнография. София. Наука и изкуство.
- Кочев 1969: *Кочев, Ив.* Гребенският говор в Силистренско. С особен оглед към лексикалната му система – В: Трудове по българска диалектология. 5.
- Кочев 1975: *Кочев, Ив.* Фонологичната система на сливения *о*-говор – В: Въпроси на структурата на съвременния български език. София. БАН, 33-92.
- Мишева 2013: *Мишева, Т., З. Мишев.* Местните имена в Елховско. Велико Търново. Астарта. ISBN: 978-954-350-153-3.
- Младенов 1974: *Младенов, М.* Характеристика на говорите (в Добруджа) – В: Добруджа. Етнографски, фолклорни и езикови проучвания. София. БАН, 396-426.
- Младенов 1985: *Младенов, М.* Характеристика на капанския говор – В: Капанци. Етнографски и езикови проучвания. София. БАН, 311-338.
- Младенов 1993: *Младенов, М.* Българските говори в Румъния. София. БАН. ISBN: 954-430-171-2.

- Младенов 1935: *Младенов, Ст., Хр. Кодов*. Език на тракийските и малоазийските българи – В: Тракийски сборник. 6. София.
- Нешев 1998: *Нешев, Г.* Българските каракачани. София. Македония прес. ISBN: 954-88-23-22-5.
- Павлов 2010: *Павлов, П., Р. Попова, Д. Попов, Ст. Сарабеева, Г. Дойчев и др.* Исторически бележки за село Маломирово (Хамбарлий). Маломирово (Ръкопис).
- Павлова 1982: *Павлова, Н.* Разширена употреба на бъдеще време в миналото в един тракийски говор – Български език. 1, 69-70.
- Павлова 1986: *Павлова, Н.* Странджанският говор – В: Българските народни говори. София, 50-53.
- Павлова 1988: *Павлова, Н., М. Китанова*. Към типологията на о-говорите в Южна Тракия – В: Втори международен конгрес по българистика. 5. София. БАН, 115-120.
- Панайотов 1901: *Панайотов, П.* Сливенският говор. Принос към българската диалектология – В: Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. 18, 507-544.
- Петрова 2013: *Петрова, А., Д. Берова*. Топонимията на Ямболско. Велико Търново. Астарта. ISBN: 978-954-350-151-9.
- Попиванов 1940: *Попиванов, Г.* Особености на шуменския говор – В: Сборник на БАН. Кн. 34. Клон историко-филологичен и философско-обществен. 18, 329-468.
- Попов 1938: *Попов, Д.* „Гърците” в Елховско – В: Архив за поселищни проучвания. 3, 3-34.
- ПСН 1988: По следите на насилието. 2. София. Наука и изкуство.
- СРБ 1947: *Сборник Република България*. София. Българско народно дело.
- Симеонов 1970: *Симеонов, Б.* Фонологическа система каракачанского диалекта Берковицы/Вершеца – В: Балканско езикознание. 2, 41-53.
- Славов 2012: *Славов, Ив.* Личните и фамилни имена (антропонимите) в Ямболска област. Произход и разпространение. Ямбол. Вилком. ISBN: 978-954-9423-88-4.
- Стойков 1993: *Стойков, Ст.* Българска диалектология. София. БАН. ISBN: 954-430-161-5.
- Стойчев 1965: *Стойчев, Т.* Родопски речник – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. 2. София, 119-314.
- Тетовска-Троева 1986: *Тетовска-Троева, М.* Мизийски говори – В: *Българските народни говори*. София, 34-37.
- Тосунов 1977: *Тосунов, Ст.* По трасетата на българската гражданска авиация. София. Военно издателство.
- Христов 1956: *Христов, Г.* Говорът на село Нова Надежда, Хасковско – В: Известия на Института по български език. София. 4, 177-253.
- ЮСБС 1930: Юбилеен сборник *Българското село*. София. Пряпорец.